

Ämnesproven i grundskolans årskurs 3

En redovisning av genomförandet 2010

ISBN: 978-91-86529-35-2

Omslagsfoto: Martin Naclér
Grafisk produktion: AB Typoform

Ämnesproven i grundskolans årskurs 3

En redovisning av genomförandet 2010

Innehåll

Förord 3

Inledning 4

Sammanfattning 4

Genomförande 4

Utformning 4

Information och stödmaterial 4

Kommande prov 5

Genomförandet av ämnesprovet i matematik för årskurs 3 2010 6

Ämnesprovets innehåll 6

Vad tyckte lärare och elever? 7

Provet och de olika delarna 7

Anpassning 8

Bedömningsstöd 8

Lärarinformation och bedömningsanvisningar 9

Analys av elevarbeten 10

Inför 2011 års prov 11

Genomförandet av ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 2010 12

Ämnesprovets innehåll 12

Vad tyckte lärarna? 12

Elevlösningar 13

Provresultat och måluppfyllelse 13

Elevens självbedömning och kunskapsprofil 13

Fältstudie under ämnesprovets genomförande 14

Inför kommande prov 17

Litteratur 17

Förord

I denna rapport redovisas genomförandet av det nationella provet i årskurs 3 våren 2010. Provet genomfördes också i sameskolans årskurs 3 och årskurs 4 i specialskolan.

I rapporten redovisar och analyserar de universitetsinstitutioner som har Skolverkets uppdrag att konstruera och utveckla ämnesproven i årskurs 3 vad som framkommit i lärarenkäter och elevlösningar i anslutning till ämnesproven.

En resultatbild på nationell nivå från ämnesproven 2010 redovisas först under mars månad 2011 och finns därför inte med i denna rapport. PM med tabeller från totalinsamlingen av resultaten från 2010 kommer därefter att publiceras på www.skolverket.se >Prov och bedömning > Nationella prov >Resultat.

För avsnittet om ämnesprovet i matematik svarar Anette Skytt vid PRIM-gruppen, Stockholms universitet. För avsnittet om ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk svarar Barbro Hagberg-Persson vid Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. För det inledande avsnittet svarar Maj Götefelt, Skolverket.

Vår förhoppning är att lärare, skolledare, huvudmän och övriga intresserade kommer att ha nytta av denna nationella beskrivning av genomförandet av det nationella provet. Rapporten kan användas som stöd i den lokala uppföljningen och analysen av genomförandet av det nationella provet i årskurs 3.

Stockholm i februari 2011

Karin Hector-Stahre
Enhetschef

Inledning

Sammanfattning

Även detta år visar sammanställningar av enkät till lärare om respektive ämnesprov att det uppskattas av lärare och är ett stöd för bedömning av elevens kunskaper i ämnet. För ämnesprovet i matematik visar lärares svar på enkäten att nästan 95 procent av lärarna tycker att provet som helhet var bra eller ganska bra. För ämnesprovet i svenska/svenska som andraspråk är siffran 99 procent som tycker att ämnesprovet som helhet är bra eller ganska bra. Lärarna framför också att eleverna har reagerat positivt på provet i årskurs 3. Längre fram i rapporten presenteras resultaten mer i detalj för respektive ämnesprov.

Genomförande

Det nationella provet i årskurs 3 genomfördes våren 2010 under perioden 15 mars till och med 21 maj 2010. Våren 2009 genomfördes provet i en obligatorisk utprövningsomgång. Från och med våren 2010 genomförs provet i årskurs 3 reguljärt i skolorna.

Utformning

Efter en omfattande utvärdering av utprövningsomgången förändrades utformningen av materialet. Ett stort antal lärare hade besvarat lärarenkäterna i de båda ämnesproven och bland annat framfört synpunkter på omfattning och struktur i provmaterialet. Från att materialet 2009 varit samlat i en pärm har nu provet för 2010 organiserats i lärarhäften och elevhäften, vilket gjort det mer lättöverskådligt. Materialet har varit möjligt att beställa upptryckt, vilket de allra flesta skolor gjort och lärarna har framfört positiva reaktioner över denna förändring.

Information och stödmaterial

Lärare har kunnat ta del av Skolverkets satsning på implementering av mål och prov i årskurs 3 genom det stödmaterial som publicerats på Skolverkets webbplats. Nyhetsbrev riktat till lärare och implementeringsansvariga om mål och nationellt prov i årskurs 3 har publicerats under året. Nyhetsbrev har innehållit information om årets nationella prov, om bedömningsmaterial samt om rapporten från föregående års prov.

I början av 2010 publicerades på Skolverkets webbplats materialet ”Utveckla din bedömarkompetens”, ett kompetensutvecklingsmaterial riktat till lärare som undervisar i svenska, svenska som andraspråk och matematik i de lägre årskurserna. Materialet har fokus på bedömning utifrån mål att uppnå i dessa ämnen i årskurs 3 och har tagits fram av de universitet som utvecklar och konstruerar ämnesproven i årskurs 3. Det innehåller textade och filmade föreläsningar och kollegiala samtal, bedömda elevsvar utifrån prov- och diagnostiska uppgifter samt ger stöd för lärares reflektionsarbete kring bedömning.

Materialet har använts på skolor och i nätverk. I lokala nätverk har lärare som inte tidigare genomfört nationellt prov, kunnat få information och vägledning inför och efter provets genomförande. I lärarenkäter till ämnesproven svarar många lärare att de bedömt elevlösningar och elevsvar tillsammans, vilket kan vara en effekt av en lokal satsning på implementering av mål och prov i årskurs 3.

Kommande prov

Det nationella provet i årskurs 3 har efter genomförandet 2009 och 2010, funnit en form i fråga om uppgiftsformat och tilltal som gör det möjligt för elever i denna åldersgrupp att kunna visa sin kunskap. Lärare har också framfört att de uppskattar tydligheten i informationen inför varje delprovs genomförande och i bedömningsanvisningarna. I provet som genomförs 2011 och inför 2012 års prov utifrån nya kursplaner, tar vi med erfarenheter från de två första årens genomförande.

Genomförandet av ämnesprovet i matematik för årskurs 3 2010

ANETTE SKYTT, PRIM-GRUPPEN, STOCKHOLMS UNIVERSITET

Ämnesprovets innehåll

Provet är utformat på samma sätt som 2009 års ämnesprov, med en inramning i form av en berättelse som handlar om två barn, Nova och Troj. Ämnesprovet i matematik består av sex delprov som ska lösas enskilt och en uppgift i par/grupp.

Provet är utformat så att eleven möter uppgifter i varierad form, alltifrån uppgifter som ”nakna sifferuppgifter” till mer omfattande kontextbundna uppgifter. Eleven får också möjlighet att visa kunskap i matematik med hjälp av olika uttrycksformer. Det kan vara med symboler, bilder, skriftligt eller muntligt.

Provet innehåller också en del för självbedömning, ”Jag och matematik”, där eleven ska ange hur säker man känner sig i vissa situationer då eleven ska använda matematik. Genom att se hur eleven bedömer sig själv och därefter relatera till hur eleven klarat motsvarande del i provet får läraren en uppfattning om hur väl elevens självvärdering överensstämmer med elevens visade kunskaper. Självbedömningen kan främst hänföras till kursplanens första mål att sträva mot: *Skolan skall i sin undervisning i matematik sträva efter att eleven utvecklar intresse för matematik samt tilltro till det egna tänkandet och den egna förmågan att lära sig matematik i olika situationer.*

- Delprov A *skriftliga räknemetoder* prövar om eleven med hjälp av skriftliga räknemetoder kan addera och subtrahera tal då talen och svaren ligger inom talområdet 0–200.
- Delprov B handlar om *huvudräkning* med de fyra räknesätten då talen och svaren ligger inom heltalsområdet 0–20 samt med enkla tal inom ett utvidgat talområde.
- Delprov C *mätning* handlar om att göra enkla jämförelser av tid och att uppskatta och mäta tid.
- Delprov D *tal och talens beteckningar* prövar om eleven kan läsa och skriva tal samt ange tals värde inom heltalsområdet 0–1 000, beskriva mönster i enkla talföljder och hantera matematiska likheter inom talområdet 0–20.
- Delprov E *tal och talens beteckningar* ger eleven möjlighet att visa om han/hon kan jämföra, storleksordna och dela upp tal inom heltalsområdet 0–1000. I delen prövas också om eleven kan dela upp helheter i olika delar samt beskriva, jämföra och namnge delarna som enkla bråk.
- Delprov F *mätning* handlar om att göra enkla jämförelser av area och volym samt att uppskatta volym.

I delproven A–F arbetar eleverna individuellt.

- Delprov G *statistik* görs i par/grupp och handlar om att tolka och presentera enkel information i tabeller och diagram. Eleven får här visa sin förmåga att kommunicera matematik genom att förklara och argumentera sin lösning för varandra.

Vad tyckte lärare och elever?

För att få veta hur lärare och elever uppfattat ämnesprovet, vilket är oerhört viktigt i arbetet med att konstruera uppgifter inför kommande års ämnesprov, har lärarna fått besvara en enkät. Drygt 2 700 lärare har besvarat enkäten.

Den här gången har lärarna kunnat välja mellan att besvara enkäten i pappersform eller digitalt via PRIM-gruppens hemsida. Det är fler lärare som skickat enkäten i pappersform (ca 1 600 st) än som svarat via webben (ca 1 100 st). Svaren har analyserats och resultatet presenteras nedan.

Provet och de olika delarna

Drygt 94 procent anser att ämnesprovet som helhet var bra eller ganska bra. Det är en större andel än för 2009 års prov då andelen var 90 procent. Lärarna skriver i enkäten att det var en bra blandning av uppgifter och att ämnesprovet har ett trevligt utförande. Enligt lärarna har eleverna tyckt om att göra delproven och att det varit roligt.

Drygt 86 procent av lärarna uppskattar berättelsen om Nova och Troj. De tycker att den uppfyller sitt syfte att avdramatisera provsituationen. Eleverna har tyckt att berättelsen var spännande och de var nyfikna på nästa ledtråd. Bland lärare som anser att berättelsen är ”mindre bra” skriver några att den var tidskrävande och kändes överflödig.

Lärarna fick ta ställning till hur bra de tyckte att de olika delproven var. Översikten visar hur stor andel i procent som anser att respektive del var bra eller ganska bra.

Tabell 1. Procentuell andel lärare som anser att de olika delproven var bra eller ganska bra.

Självbedömning	86
Delprov A	91
Delprov B	94
Delprov C	92
Delprov D	93
Delprov E	92
Delprov F	88
Delprov G	81

Drygt 90 procent av lärarna anser att fem av de sju delproven är bra eller ganska bra. En något mindre andel anser att de två övriga är det.

Delprov som uppskattats mest är de som prövar huvudräkning i multiplikation och division (Delprov B), läsa och skriva tal samt ange tals värde, beskriva mönster i enkla talföljder och hantera matematiska likheter (Delprov D). Nästan en lika stor andel har angett att delproven som handlar om att göra enkla jämförelser av tid och att uppskatta och mäta tid (Delprov C) samt jämföra, storleksordna och dela upp tal, dela upp helheter i olika delar samt beskriva, jämföra och namnge delarna som enkla bråk (Delprov E) är bra eller ganska bra. Det delprov som handlar om att göra enkla jämförelser av area och volym samt att uppskatta volym (Delprov F) har lärare flest synpunkter på. Flera uttrycker att de inte arbetat med area tidigare och att det är ett svårt begrepp i årskurs 3.

Gruppuppgiften (Delprov G) anser en något lägre andel av lärarna (81 procent) vara bra eller ganska bra. Delen handlar om statistik och eleven ska visa sin förmåga att kommunicera matematik genom att förklara och argumentera för sin lösning. Några lärare uttrycker att delprovet var för kort och för lätt och att det är svårt för så unga elever att argumentera för sin lösning. Detta kan bero på att flertalet elever har löst uppgiften på samma sätt, vilket får till följd att de inte behöver argumentera för sin lösning. Lärare uttrycker det på följande sätt:

”Väldigt lite att diskutera kring när alla elever svarar likadant.”

Anpassning

Ungefär 65 procent av lärarna har anpassat provet för elever i behov av särskilt stöd, vilket är en mindre andel än förra årets prov då andelen var 70 procent. Dessa elever har exempelvis gjort proven i mindre grupp med speciallärare eller modersmålslärare. De har fått läs- och skrivhjälp och ibland utökad tid. 80 procent av lärarna tycker att ämnesprovets olika delar har fungerat bra eller ganska bra för dessa elever.

Bedömningsstöd

Ett av syftena med ämnesprovet är att lärarna ska få stöd i sin bedömning. Drygt 85 procent anser att de fått stort eller visst stöd av ämnesprovet vid bedömning av elevernas kunskaper i matematik. Drygt 1,5 procent anser att de inte har fått något stöd alls.

Drygt 16 procent av lärarna har ensamma bedömt elevernas prestationer på ämnesprovet. Övriga har samarbetat om bedömningen i större eller mindre utsträckning, alltifrån att bedöma några svårbedömda lösningar tillsammans till att hela provet har bedömts tillsammans med kollega. Om man jämför ämnesprovet 2010 med 2009 års prov har andelen lärare som bedömer ämnesprovet 2010 ensamma minskat med 4 procentenheter, vilket är mycket positivt. Att vara fler lärare i arbetet med bedömning är viktigt för en likvärdig bedömning. Det är vanligare för lärare i de tidiga skolåren, jämfört med de lärare som gör ämnesprovet i årskurs 5 och årskurs 9, att de gör bedömningar tillsammans med kollegor. Det kan bero på att man tidigare inte haft några nationella prov i årskurs 3 och att lärare har större behov av att diskutera bedömning med kollegor.

Lärarinformation och bedömningsanvisningar

Så gott som alla lärare anser att lärarinformationen har gett tillräcklig information för att kunna genomföra ämnesprovet. Lärare skriver att det har varit tydliga instruktioner för hur provet ska genomföras. Många lärare uttryckte att materialets uppdelning i häften var tydligare och lättare att hitta i än 2009 års pärm.

Så gott som alla lärare anser att bedömningsanvisningarna har gett tillräckligt underlag för att kunna bedöma elevernas arbeten.

”Bra information. Ger bra grund för bedömning.”

”De elevexempel som finns i anvisningarna är i stort sett heltäckande. I övrigt går det att dra slutsatser själv i samråd med andra lärare.”

Hur lyckades eleverna?

Resultaten grundar sig dels på PRIM-gruppens webbinsamling av ett slumpmässigt urval på drygt 1400 elevresultat, dels på kvalitativa analyser av cirka 150 slumpvis utvalda elevarbeten. För webbinsamlingen rapporterar lärarna resultat på uppgiftsnivå för elever födda den 15:e i varje månad, medan de kvalitativa analyserna grundar sig på ett urval av de elevarbeten som lärarna skickar in för elever födda den 15 mars och 15 oktober.

Tabell 2. Procentuell andel elever som nått respektive delprovs kravnivå.

Delprov A	84
Delprov B	94
Delprov C	92
Delprov D	94
Delprov E	96
Delprov F	85

Det delprov flest elever klarat var det som prövar uppdelning av tal och helheter (Delprov E).

I kursplanen formuleras målet för årskurs 3 för det som delprovet prövar på följande sätt:

Mål som eleverna lägst ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret:

Beträffande tal och talens beteckningar

- kunna jämföra, storleksordna och dela upp tal inom heltalsområdet 0–1000
- kunna dela upp helheter i olika delar samt kunna beskriva, jämföra och namnge delarna som enkla bråk.

Mer än 90 procent av eleverna har nått respektive kravnivå i delprovet som prövar huvudräkning (Delprov B), delprovet som prövar likheter, tallinjen och talföljder (Delprov D) och delprovet som prövar tid (Delprov C). Det delprov som minst andel elever når kravgränsen för (Delprov A, 84 procent) var det som prövar skriftliga räknemetoder följt av delprovet som prövar area och volym (Delprov F, 85 procent).

Analys av elevarbeten

Bråkbegreppet

Hur kan det komma sig att eleverna lyckas bäst på det delprov som prövar uppdelning av tal och helheter? Att räkna med bråk upplevs ofta av många elever som svårt. För årskurs 3 handlar det inte om att räkna med bråk utan här ska eleverna kunna dela upp helheter i olika delar samt kunna beskriva, jämföra och namnge delarna som enkla bråk.

Kan det bero på att barn ofta använder bråk i sin vardag och mycket tidigt övar sig på att dela upp föremål i lika stora delar mellan syskon och kamrater? Redan i förskolan delar de t ex äpplen i mindre bitar och det är vanligt att barnen får namnge delarna och uttrycka det muntligt:

”Jag vill ha ett halvt äpple.”

Volym och area

Volym i årskurs 3 handlar om att kunna göra enkla jämförelser, uppskatta och mäta volym med vanliga måttenheter. I lärarenkäten ställs frågan *Hur bedömer du svårigheten på respektive delprov?* Lärare svarar att volymbegreppet arbetar man oftast med det i årskurs 1 eller i början av årskurs 2 och det kan därför vara bortglömt. Detta kan medföra att eleverna är osäkra på volym då det var länge sedan de arbetade med det.

I kursplanens beskrivning av mål att uppnå för area står det att eleverna ska kunna göra enkla jämförelser av olika areor. I lärares beskrivning av hur de arbetar med area skriver de att det inte behandlas förrän i årskurs 4 i många läromedel, vilket innebär att det inte tagits upp i undervisningen tidigare. Om det är så, kan det få till följd att eleverna upplever areabegreppet som svårt eftersom de inte mött detta begrepp tidigare.

Skriftliga räknemetoder

I delprovet som prövar om eleverna kan visa kunnande i att använda skriftliga räknemetoder handlar uppgifterna om addition och subtraktion och två av åtta uppgifter är i kontext. För varje uppgift ska eleverna både ge ett svar och visa hur de räknar. Det är vanligare att eleverna använder skriftliga räknemetoder skrivna horisontellt än standardalgoritm (skrivna vertikalt) när de löser uppgifterna.

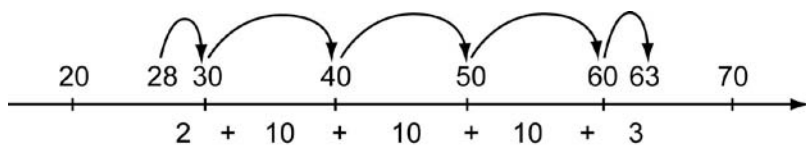
Våra analyser visar att uppgifter med subtraktion är svårare för eleverna än addition och de elever som lyckats bäst har använt sig av följande strategier:

(De exempel som vi visar nedan är omgjorda med hänsyn till den sekretess som uppgifterna lyder under. Det matematiska innehållet är dock detsamma.)

Ex. 1   63-28
          63-20 = 43
          43-8 = 35

Här har eleven delat upp 28 i tiotal och ental och börjar med att subtrahera 20 från 63 och får differensen 43. I nästa steg subtraherar eleven 8 från 43 och får differensen 35.

Ex. 2

Här använder sig eleven av en ”naken tallinje” för att stegvis beräkna skillnaden mellan 28 och 63. Eleven startar på 28 och använder sig av utfyllnad för att komma till 63 genom att först addera med 2, sedan med 10 tre gånger och till sist med 3.

För de två uppgifterna med kontext ska eleverna lösa den ena med addition och den andra med subtraktion. Här klarar eleverna den med addition bäst där 83 procent både ger ett rätt svar och en godtagbar lösning. Uppgiften med subtraktion har ett sämre resultat, 73 procent ger både rätt svar och kan visa en godtagbar lösning.

I uppgifter där tre olika tal ska adderas (addition med tre termer) klarar 87 procent av eleverna både att ge ett rätt svar och en godtagbar lösning när beräkningen är utan tiotalövergång. Däremot är det svårare för eleven att beräkna en liknande uppgift med tiotalövergång, där 71 procent av eleverna både ger ett korrekt svar och en godtagbar lösning. Det är dock en betydande ökning från förra året. Vi kan jämföra det med samma typ av uppgift (addition med tiotalövergång) från 2009 års prov då enbart 41 procent av eleverna både gav ett korrekt svar och en godtagbar lösning.

Inför 2011 års prov

Ämnesprovet i matematik i årskurs 3 kommer även nästa år att ha ett gemensamt tema med ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk, nämligen äventyr. Provet kommer att ha varierande uppgifter som görs individuellt. Eleverna ska också arbeta med en par/gruppuppgift i form av ett spel. Som tidigare år får eleven även göra en självbedömningsdel.

I och med provet för 2011 har samtliga mål för årskurs 3 i kursplanen i matematik prövats i något eller flera av proven 2009–2010.

Genomförandet av ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 2010

BARBRO HAGBERG-PERSSON, INSTITUTIONEN FÖR NORDISKA SPRÅK, UPPSALA UNIVERSITET

Ämnesprovets innehåll

Ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3, 2010, består av åtta delprov där målen i kursplanen prövas. För eleverna gäller dock att de endast utför sex delprov då en och samma skrivuppgift används som underlag för tre delprov.

- Delprov A prövar elevens förmåga att muntligt berätta, beskriva samt ge och ta muntliga instruktioner.
- Delproven B, C och D prövar elevens läsförmåga ur olika aspekter.
- Delproven E, F och G utgår från en berättande skrivuppgift i delprov E och används också som underlag för att pröva elevens skrivförmåga i delprov F och G.
- Delprov H prövar elevens skrivförmåga i en beskrivande faktatext.

I ämnesprovet ingår även en frivillig del som belyser hur eleven själv skattar sin förmåga i en självbedömning ”*Jag talar, läser och skriver*”. Denna del har formen av olika påståenden som eleven ska reflektera över och ta ställning till.

Vad tyckte lärarna?

Till institutionen har en stor mängd svar på lärarenkäten skickats in. Av dessa har 1150 enkätsvar registrerats och bearbetats statistiskt. Kommentarer i svaren har också sammanställts och analyserats. Av enkätsvaren framgår det att:

- knappt 99 procent av lärarna tycker att provet är bra eller ganska bra i sin helhet,
- 91 procent av lärarna tycker att provet är lagom omfattande,
- 90 procent av lärarna tycker att eleverna i huvudsak har reagerat positivt till provet i sin helhet.

”Eftersom eleverna tycker proven är roliga och de lätt faller in i ordinarie undervisning känns omfattningen lagom” och liknande kommentarer finns i många enkätsvar. Samtidigt framkommer det ur lärarkommentarerna att provperioden är intensiv för både lärare och elever samt att bedömning och rättning av provet tar mycket tid i anspråk.

En intressant svarsfördelning ges på frågan om lärarna har ändrat uppfattning om elevernas kunskap i ämnena svenska och svenska som andraspråk efter provets genomförande. Här uppger knappt två tredjedelar av lärarna att de inte har gjort det och drygt en tredjedel att de har, eller i viss mån har, ändrat uppfattning om elevernas kunskaper. Denna svarsfördelning går att

tolka på flera sätt. Att de flesta inte har ändrat uppfattning kan tolkas som om ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk prövar samma kunskaper som lärarna observerar i elevernas vardag, vilket stärker provets tillförlitlighet. I lärarkommentarerna uttrycks detta med orden *"heltäckande, lagom kravnivå"*. Samtidigt uppger ungefär en tredjedel av lärarna att de har, eller till viss mån har, ändrat uppfattning om elevernas kunskaper i svenska. I kommentarerna till denna fråga framkommer det att det dels gäller kunskaper om vissa elever som är i behov av stödinsatser och som inte uppmärksammats tidigare, dels elever som i olika delprov klarar mer och presterat bättre än vad lärarna hade förväntat sig. En lärare uttrycker detta på följande sätt: *"Bilden blir tydlig på alla elevers kunskaper. Ibland är det lätt att tro att man vet."* Att mer än en tredjedel av lärarna i de registrerade enkätsvaren uppger att de har, eller viss mån har, ändrat uppfattning om sina elever stärker alltså bilden av att provet fyller en viktig funktion där alla elever synliggörs på ett likvärdigt sätt.

Man kan också notera att ett antal lärarkommentarer uttrycker att ämnesprovet är relativt lätt vilket följande kommentar får illustrera: *"Några elever klarade delprovet bättre än väntat beroende på att kravnivån var lägre än de krav vi arbetar efter i den dagliga undervisningen."* Då uppnåendemålen för årskurs 3 uttrycker den lägsta godtagbara kunskapsnivån kan man tolka dessa kommentarer som att undervisningen i mångt och mycket riktas mot strävansmålen medan ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk prövar uppnåendemålen för årskursen.

Elevlösningar

Ett stort antal elevlösningar har skickats in till institutionen. Av de 506 elevlösningar som registrerats är det ett fåtal elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk, endast 42 stycken. Samma mönster går att iaktta i 2009 års ämnesprov. Merparten av de registrerade elevlösningarna når kravnivåerna för de olika delproven (mellan 80 och 96 procent).

Provresultat och måluppfyllelse

Av de registrerade elevlösningarna har ca 400 lärare i den inskickade kunskapsprofilen både angett elevresultatet på delprovsnivå och elevernas måluppfyllelse för respektive mål. Här är det intressant att mer i detalj analysera om och i så fall hur bedömningarna skiljer sig åt. Sammantaget är det små avvikelser mellan elevernas prestationer på delproven och lärarnas bedömning av måluppfyllelsen. Det rör sig mellan 1,7 procent och 0,5 procent. I tre fall (delprov A, F och G) är det ingen avvikelse alls. Den största avvikelsen (1,7 procent) finns i delprov D (läsa med flyt) där måluppfyllelsen är lägre än provresultatet. För delprov B, C, E och H gäller det motsatta, måluppfyllelsen är något högre än vad provresultatet visar (se vidare under varje delprovsubrik).

Elevers självbedömning och kunskapsprofil

Ur enkätsvaren framkommer det till sist att 94 procent av lärarna är positiva till elevernas självbedömning. I denna del ska eleverna själva tänka efter hur säkra de känner sig när de talar, läser och skriver i olika situationer. Lärarna

är även positiva till kunskapsprofilen, 95 procent anser att användningen av dessa ger en bra, eller ganska bra, översikt av elevernas utveckling mot målen i svenska och svenska som andraspråk. De menar också att de utgör ett bra underlag för det fortsatta arbetet med eleverna.

Fältstudie under ämnesprovets genomförande

I samband med ämnesprovet genomfördes en fältstudie utifrån samma utgångspunkter som i 2009 års utprövningsomgång (Hagberg-Persson m.fl. 2010), men i mindre omfattning. Sammantaget ingår i årets fältstudie 6 klasser med totalt 137 elever. I en klass har alla delprov studerats, förutom delprov D. I övriga klasser har något eller några delprov observerats.

Sammanfattningsvis visar 2010 års fältstudie ett likartat resultat som 2009 års fältstudie, dvs. att ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk i stort sett har fungerat bra. Bäst fungerar delproven som rör elevernas läsförmåga. När det gäller delproven som rör elevernas skrivande visar fältstudierna att eleverna i vissa fall har svårt att förstå skrivsituationen, dvs. hur och om vad de ska skriva. Slutligen visar de muntliga delproven att tala, lyssna och samtala är förmågor som kan vara svåra att bedöma i en provsituation.

Delprov A – muntlig förmåga

Det muntliga provet där eleverna ska berätta om en vän, drömkompis eller låtsaskompis för varandra samt beskriva en lek eller ett spel har i stort sett fungerat bra. Nästan alla lärare uppger att kravnivån för delprovet är lagom, samtidigt anser de att delprovet är resurskrävande då det krävs flera vuxna i klassen, alternativt en liten elevgrupp, för att kunna genomföra det. Några lärare menar att ämnet *Vänskap* kan vara känsligt för vissa elever och att alla kanske inte kommer till sin rätt i detta sammanhang. Denna aspekt framkommer också i vår fältstudie. Här menar lärarna att det kan vara ”laddat” att berätta om vänskapen mellan två kompisar om man inte har någon bästis. I de observerade klasserna var det därför några elever som berättade om vänskapen med ett djur eller en fantasivän för att undvika detta faktum.

Även organisationen kring det muntliga delprovet berörs i fältstudien som en viktig faktor att beakta. Det visar sig att det är en fördel om eleverna placeras på ett sådant sätt så att de har ögonkontakt och hör varandra bra inledningsvis. Då ökar förutsättningarna för att eleverna både vill berätta och orkar lyssna koncentrerat på varandra. I delprovets andra del krävs det däremot att eleverna är placerade så att var och en i lugn och ro kan beskriva och instruera en lek alternativt ett spel för sin lärare. Vidare visar fältstudien att det kan vara en vinst att utföra det muntliga delprovet med en kort rast mellan de två delarna. Detta för att dels ge rimlig tid och bra struktur åt delprovets två uppgifter, dels ge förutsättningar för att alla elever ska orka genomföra provet på ett rättvisande sätt.

Delprov B, C och D – läsförmåga

I ämnesprovet 2010 prövas elevernas läsförmåga i delproven B, C och D.

I delprov B är det elevernas förmåga att kunna läsa och förstå en skönlitterär text om vänskap som prövas och i delprov C är det en faktatext om fåglar som eleverna ska kunna inhämta kunskaper från. För delprov D gäller att det är

elevernas förmåga att kunna läsa en text med flyt som fokuseras. Här ska eleverna kunna läsa inledningen till den skönlitterära texten om vänskap för sin lärare. Denna text är känd för eleverna då läraren tidigare under provperioden läst detta avsnitt högt för klassen i samband med genomförandet av delprov B. Analysen av de registrerade elevlösningarna visar att eleverna i mycket hög grad når kravnivåerna för de tre delproven. Endast åtta elever (fem pojkar och tre flickor) når inte kravnivåerna i något av de tre delproven. Av dessa åtta elever följer sex kursplanen i svenska som andraspråk.

Av lärarenkäten framgår det att nästan alla lärare tycker att delprov B och C är lagom krävande för eleverna. Analysen av de registrerade elevlösningarna visar att majoriteten av eleverna (över 60 procent) har antingen 17 eller 18 poäng på dessa delprov. Det innebär att flertalet elever har erhållit de högsta poängen och de har alltså inga som helst problem att nå kravnivån (13 poäng) för de båda delproven. Då det är den lägsta godtagbara kunskapsnivån som ämnesprovet förhåller sig till anser också de flesta lärare att delprov B och C motsvarar kravnivåerna för dessa mål.

När det gäller delprov D, som prövar målet att ”läsa med flyt”, är det något färre lärare som uppger att delprovet är lagom krävande och motsvarar kravnivån för målet. Här framkommer det från en del lärare att delprovet har för lågt ställda krav för målet. Denna avvikelse, om än liten, från övriga två läsprov är viktig att beakta. En förklaring kan vara att det är olika bedömningsgrunder för de olika läsproven. I delprov B och C finns en fastställd mall för bedömning. I delprov D krävs däremot en kvalitativ bedömning, med stöd av fyra olika kriterier. För att underlätta den kvalitativa bedömningen uppmanas lärarna att ta del av Skolverkets bedömarträningsmaterial där fem elevs uppläsningar är analyserade i enlighet med de fyra kriterierna. Här är det påtagligt att ett antal lärare i sina kommentarer har en annan uppfattning än Skolverkets bedömning när det gäller den lägsta godtagbara kunskapsnivån för målet att kunna läsa med flyt. Flera lärare hävdar att kravnivån, speciellt i en elevuppläsning, är för lågt ställd i detta material. Man kan förmoda att det är denna åsikt som även avspeglas i enkäten.

Även skillnaden mellan elevernas provresultat och lärarnas bedömning av elevernas måluppfyllelse för delprov D pekar på samma förhållande. Här visar inrapporteringen att måluppfyllelsen för detta delprov är lägre än provresultatet, vilket inte gäller för övriga delprov. Det är med andra ord viktigt att fortsättningsvis föra en mer djupgående diskussion om vad kravnivån för målet ”läsa med flyt” egentligen innebär för elever i slutet av årskurs 3. För delprov B och C är denna diskussion inte lika märkbar eftersom en kvantitativ poängberäkning som på förhand är bestämd används, med undantag för den sista frågan som kräver en mer kvalitativ bedömning. Men även för dessa delprov kan man finna kommentarer att de är i lättaste laget.

Fältstudien stärker bilden av att delproven som prövar elevernas läsförmåga i det stora hela fungerar bra. En intressant iakttagelse som framkommer under observationerna i anslutning till delprov B är att läraren uppmanar eleverna att först läsa igenom hela texten innan frågorna besvaras. En fråga som kan ställas i samband med denna iakttagelse är om, eller på vilket sätt, läraren ska hantera elevernas lässtrategier under provets genomförande. Ska läraren styra eleverna i denna process eller ska eleverna själva få avgöra hur de ska angripa läsuppgiften? Denna fråga är något som bör diskuteras mer ingående framöver.

När det gäller delprov C är det uppenbart att den sista uppgiften (fråga 18) kräver en extra genomgång med eleverna och den anses också svår att bedöma enligt en lärare. Då detta även lyfts fram i kommentarer i enkätsvaren är det en viktig aspekt att beakta inför kommande prov. Vidare framhålls i fältstudien vikten av att lärarna får sitta ostört med varje elev under delprov D. Detta är långt ifrån en självklarhet i dagens skolor, menar lärarna, men är nödvändigt för att kunna ge eleverna en likvärdig möjlighet till bedömning, påpekar de. För övrigt anser de att den valda texten är lämplig för åldern och att kopplingen till delprov B gör att alla elever har en förförståelse av den.

Delprov E/F/G och H – skrivförmåga

I 2010 års ämnesprov prövas elevernas skrivförmåga med stöd av två skrivuppgifter. Den ena uppgiften är en berättande text om vänskap (se utdrag av elevtext) och den andra är en beskrivande faktatext om fåglar. Den berättande skrivuppgiften prövar tre olika mål i en och samma skrivuppgift: kunna skriva en tydlig, kronologisk handling (delprov E), kunna stava ett antal ord och kunna använda sig av stor bokstav och punkt (delprov F) samt kunna skriva läsligt för hand (delprov G). Delprov H prövar enbart ett mål: att kunna skriva en enkel faktatext. Av enkätsvaren framgår det att lärarna överlag är nöjda även med delproven som rör elevernas skrivförmåga.

När det gäller den berättande skrivuppgiften skiljer sig dock lärarnas åsikter något åt beroende på vilket delprov som avses. De flesta lärarna tycker att delprovet har en lämplig kravnivå när det gäller textens innehållskrav och att kravnivån för målet ”att skriva läsligt för hand” är lagom utformat. Däremot har nästan 13 procent av lärarna kryssat för att delprov F, som prövar elevernas stavnings- och interpunktionsförmåga, har för lågt ställda krav om man jämför med målbeskrivningarna för årskursen. I lärarkommentarerna modifieras dock detta ställningstagande vilket följande citat exemplifierar: ”Kravnivån är något lågt ställd (tre korrekta meningar vad gäller stor bokstav och punkt) men eleverna ligger nog där trots allt i trean.” Denna insikt framkommer också i enkätsvaren eftersom drygt 90 procent av lärarna trots allt menar att delprovet håller en lagom nivå. Även de registrerade elevlösningarna tyder på att delprov F har en lagom kravnivå i relation till de två mål som prövas i detta delprov, då 80 procent av eleverna når kravnivån för delprovet.

Utdrag ur elevtext – berättande skrivuppgift:

Han var jätte blyg men
da träffade han en kille
som kände likadant. Och
dom började spela golf
med varandra varje dag.
Och dom lekte och skrattade
allt helatiden. Och så blev
dom bästa vänner.

Även fältstudien visar att delproven som rör den berättande skrivuppgiften är något som behöver studeras mer ingående. Exempelvis menar lärarna att denna uppgift inte helt och hållet har införlivats hos eleverna, vilket även fältstudien 2009 pekade på. Trots att lärarna följer instruktionerna noga, räcker inte detta. Många elever är fortfarande osäkra på vad som förväntas av dem. Vidare framgår det ur enkätsvaren att de flesta lärarna anser att skrivuppgiften som anknyter till elevernas faktaskrivande (delprov H) är lagom svår och stämmer väl med kravnivån för årskurs 3. Här kan man dock konstatera att det under fältstudien har uppmärksammats att kravnivån för detta delprov är oklart formulerat. Vad innebär det egentligen att eleven ska kunna skriva ett tydligt innehåll ur minst två aspekter, dvs. att texten ska innehålla minst två tydliga informationsdelar? Hur kort kan en beskrivande text vara? Dessa och liknade frågor behöver diskuteras vidare och förtydligas till kommande års prov.

Inför kommande prov

Efter två års erfarenhet från genomförande av ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 ser vi nu fram emot att få utnyttja våra nyvunna kunskaper i samband med införandet av nya kursplaner som gäller fr.o.m. höstterminen 2011. Förmodligen kommer vi att kunna behålla mycket av grundstrukturen från nuvarande prov då utvärderingarna varit så positiva, men naturligtvis ska provet anpassas till de nya kursplanerna. Hur stora dessa förändringar blir är dock i skrivande stund fortfarande oklart.

Litteratur

Hagberg-Persson, Barbro, Berg, Elisabeth & Lagrell, Kerstin, 2010: Ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 – en utvärderingsomgång. (= FUMS Rapport nr 229.)